

Zpráva z konference „Protistátní trestné činy včera a dnes“

Protistátní trestné činy představovaly a dodnes představují jedny z nejzásadnějších skutkových podstat, neboť brání státní zřízení proti útokům namířeným proti jeho základním pilířům, na kterých jsou státy zpravidla postaveny, – bezpečnosti, obranyschopnosti, samostatnosti, společenskému a státnímu zřízení, včetně ochrany čelních státních představitelů. Protistátní trestné činy náležejí mezi trestné činy, které byly od pradávna pro svou vysokou nebezpečnost tvrdě postihovány. Nad celou řadou zajímavých specifik spojených s trestnými činy proti státu se zamýšleli účastníci vědecké konference „Protistátní trestné činy včera a dnes“, kterou spolupořádaly Katedra dějin státu a práva a Katedra trestního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Konference se konala dne 15. října 2021 v zasedací místnosti brněnské právnické fakulty. I přes nejistou dobu způsobenou pandemickou situací spojenou s onemocněním COVID-19 byla účast na konferenci hojná. Představeno bylo celkem 18 příspěvků, z nichž tři byly prezentovány distančně přes platformu MS Teams.

Konference byla rozdělena do dvou hlavních částí – historickoprávní a pozitivněprávní. Došlo tak k příhodnému propojení právních dějin s platným právem. Mezi účastníky náleželi vedle právních historiků a akademických pracovníků zabývajících se trestním právem i odborníci z praxe.

Za pořádající instituci přivítali účastníky konference, přítomné osobně i online, vedoucí katedry dějin státu a práva *doc. JUDr. Jaromír Tauchen, Ph.D. LL.M.*, a vedoucí katedry trestního práva *prof. JUDr. Věra Kalvodová, Dr.*, kteří se v úvodních proslovech shodli, že jsou rádi, že tato konference může navázat na předchozí akce pořádané těmito katedrami již od roku 2013 a také vyslovili své potěšení nad tím, že se s velkou většinou účastníků mohou v době přetrvávající pandemie setkat prezenčně.

Prvním vystupujícím byl *JUDr. Mgr. Radek Černoch, Ph.D. et Ph.D.*, z Právnické fakulty Masarykovy univerzity, který představil příspěvek s názvem „*Scelestam inierit factionem...*“ (C. 9, 8, 5) aneb k účasti na protistátně zaměřené zločinecké skupině“, ve kterém prezentoval jeden z případů z justiniánského Kodexu, jenž se týkal tzv. „zločinecké kliky“. Ta by se v současnosti dala připodobnit k dnešní zločinecké skupině. Tuto skutkovou podstatu autor rozebral i s jednotlivými formami účastenství a udělováním trestů (např. popravou mečem a konfiskací celého majetku).

Starému Římu byl věnován i druhý příspěvek s názvem „Vznik republiky v Říme: nelegitímny prevrat alebo legitímne odstránenie tyrana?“ který připravili *doc. JUDr. Peter Výšný, Ph.D. et Ph.D.*, a *JUDr. PhDr. Marek Prudovič* z Právnické fakulty Trnavské uni-

verzity v Trnavě. Autoři k otázce z názvu příspěvku shrnuli argumenty pro i proti. Poukázali na nedostatek kvalitních pramenů, kdy je těžké oddělit objektivní prameny od těch, které byly psané tendenčně, případně od těch, které jsou z dnešního pohledu považovány pouze za legendy a mýty.

Exkurz do uherského středověkého práva připravil *doc. PhDr. Vladimír Segeš, Ph.D.*, z Vojenského historického ústavu v Bratislavě, který přítomné seznámil s tématem trestného činu velezrady. Věnoval se zejména Tripartitu Štefana Verbőciho, ve kterém byla velezrada považována za nejtěžší zločin, jež obsahovalo okolo 20 skutkových podstat jako byly zrada panovníka, urážka panovníka, ražba falešných mincí, falšování listin, zabití soudce, kacířství, případně stíhání těch, kteří zavinili ztrátu hradu, nebo těch, kteří Turkům prodali proviant.

Tématu „Protistátních trestných činů v moderních kodifikacích“ se na konferenci věnoval místopředseda Okresního soudu ve Zlíně a nový člen katedry dějin státu a práva brněnské právnické fakulty *JUDr. David Kolumber, Ph.D.* Ten se ve svém příspěvku zaměřil jak na kontinentální zákoníky (Napoleonův trestní zákoník z roku 1810, německý říšský trestní zákoník z roku 1871 či pozdější sovětské trestní zákoníky), tak i na okruh anglo-americký, včetně Ústavy USA. Velkou pozornost ve svém příspěvku soustředil na české a slovenské země s jejich rakousko-uherskou tradicí i na zákony z dob první republiky či na zákony z dob právnické dvouletky (zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, nebo zákon č. 165/1950 Sb., na ochranu míru). Na konci svého příspěvku se také věnoval rozdílu mezi vlastizradou a velezradou v českých trestních zákonech č. 140/1961 Sb. a 40/2009 Sb.

Odlišně od svých předchůdců pojal svůj příspěvek *prof. JUDr. Ladislav Vojáček, CSc.*, z Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Ve svém příspěvku „Poznámky o ušlechtilém muži, lejštech a trochu také o protistátních trestných činech“ vyzdvihl osobu Františka Storchy (1850–1924), profesora trestního práva pražské právnické fakulty, pro jeho všeobecnou oblíbenost v tehdejší akademické prostředí – mj. o něm psal i František Weyr v souvislosti s tím, jak byl Storch vstřícný, chápavý, mírný, poctivý a ušlechtilý. Storch byl také zastáncem zřízení druhé české univerzity na Moravě, což demonstroval i tím, že Právnické fakultě Masarykovy univerzity odkázal svoji knihovnu. V letech 1890–1891 napsal tzv. lejstra, která se dají považovat za jakési předchůdce dnešních skript – byly to zmnožené zápisky z přednášek. Jako profesor klasické školy trestního práva stál i za začleněním protistátních trestných činů do zvláštní části trestního zákoníku.

První čistě historickoprávní blok zakončil svým příspěvkem *Mgr. Daniel Kadlec*, absolvent Právnické fakulty Masarykovy univerzity, který představil ve svém příspěvku „Urážka prezidenta republiky v meziválečném období“ některé z výsledků svého bádání provedeného v rámci diplomové práce. Velkou odezvu v publiku vyvolaly zejména zmínky o konkrétních skutcích týkajících se urážek Tomáše G. Masaryka i čtení jednotlivých hanlivých výroků, které byly v dané době stíhány.

Druhý blok přednášek pokračoval v rovině právních dějin. První příspěvek odprezentoval distančním způsobem *doc. Mgr. Mgr. Ondřej Podolec, Ph.D.*, z Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě a Ústavu paměti národa v Bratislavě. Ve svém příspěvku s názvem „Trestný čin poburovania ako nástroj politickej perzekúcie do roku 1989“ vysvětlil na příkladech z judikatury a měnící se trestní úpravy kontinuální zneužívání tohoto trestného činu komunistickou mocí v Československu v letech 1948–1989. Na

historických událostech té doby také poukázal, kdy a proč nejčastěji komunistická moc tyto skutkové podstaty zneužívala.

Prokuratuře ve světle stíhání protistátních trestných činů se věnovala *JUDr. Alena Korábová*, doktorandka katedry dějin státu a práva brněnské právnické fakulty, přičemž poukázala na to, že československá prokuratura zneužívala za socialismu svého postavení, kdy návrh na potrestání za protistátní trestný čin nemusel být odůvodněn. Autorka také poukázala na další problémy této doby, například napojení prokuratury na StB.

Velmi pohnutý osud Dr. Pála Kordulyho, soudce Štátního soudu v Bratislavě, představil *Mgr. František Neupauer, Ph.D.*, z Ústavu památi národa v Bratislavě. Jednalo se o antisemitu maďarského původu, který na začátku 50. let minulého století odsoudil ve vykonstruovaných procesech za protistátní delikty 510 osob k vysokým trestům včetně trestů smrti, a to nevyjímaje církevní hodnostáře, ač sám byl podle dochovaných pramenů hluboce věřícím katolíkem. To demonstroval i tím, že v roce 1958 učinil z vlastního přesvědčení veřejné pokání spočívající v každodenních návštěvách dvou mší svatých a obcházení vkleče okolo jednoho kostela v Bratislavě. I tak byl později odsouzen a vězněn za svou soudcovskou činnost.

Další příspěvek se týkal typického deliktu proti republice z období socialismu – trestného činu opuštění republiky tak, jak jej upravoval § 109 trestního zákoníku z roku 1961. *Doc. JUDr. Josef Kuchta, CSc.*, z Právnické fakulty Masarykovy univerzity ve svém vystoupení zhodnotil podstatné společenské dopady, důvody uplatňování této skutkové podstaty a socialistickou ideologii s tímto trestným činem spojenou.

Největší ohlas v následné diskusi vzbudil poslední příspěvek tohoto bloku, který pronesla *JUDr. Alexandra Letková, Ph.D.*, z Právnické fakulty Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. Autorka se zabývala některými atentáty na politické představitele v československých dějinách. K všeobecně známým atentátům např. na A. Rašína, K. Kramáře, K. Lažnovského či R. Heydricha přidala poznatky o méně známých (ne)provedených atentátech na T. G. Masaryka, E. Beneše, E. Moravce, J. Tisa, A. Schramma nebo M. Černáka v rámci tzv. Ľudáckého odboje. Mimo jiné se tato autorka zmíněné problematice věnuje i v podcastech vydávaných PrF UMB, k jejichž poslechu účastníky konference také pozvala.

Druhá část konference se zaměřila na současnou právní úpravu. První tři příspěvky se věnovaly terorismu. *JUDr. Eva Brucknerová, Ph.D.*, účastníky konference seznámila se základním pohledem na relativně nový institut v českém právním řádu – na teroristickou skupinu, kterou zavedla novela trestního zákona č. 455/2016 Sb. Dalším vystupujícím byl *doc. JUDr. Filip Ščerba, Ph.D.*, z Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci se svým příspěvkem pokládajícím si otázku: „Kam až sahá odpovědnost za trestný čin podpory a propagace terorismu?“ Blíže byly popsány skutkové podstaty českého trestního zákoníku dle § 312a a násl. týkajících se účasti na teroristické skupině. Do širších souvislostí terorismu, co se týče počátků mezinárodního boje proti němu právní cestou, přítomné následně uvedl *Mgr. Lukáš Mareček, Ph.D.*, z Právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě. Ten ve svém příspěvku pojmenovaném „Terorizmus – zločin podľa medzinárodného práva?“ poukázal na právní problémy spojené s konkrétním příkladem řešení teroristických činů zvláštním tribunálem pro Libanon zřízeným v roce 2007 v Haagu.

Následovaly dva příspěvky týkající se aktuální úpravy protistátních činů na Slovensku. První z nich vedl *prof. JUDr. Peter Polák, Ph.D.*, z Paneurópské vysoké školy v Bratislavě.

vě. Seznámil přítomné se základními myšlenkami skutkových podstat slovenské úpravy, kterou srovnal se současnou českou úpravou, kdy konstatoval, že se naše úpravy příliš neodchylují. Na jeho příspěvek přímo navázali *prof. JUDr. Jaroslav Klátik, Ph.D.*, a *JUDr. Jozef Michalko* (oba z Právnické fakulty Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici) a doplnili prof. Poláka o některé dílčí aspekty.

Do historického kontextu stíhání trestných činů proti republice na Slovensku uvedl účastníky společný příspěvek *Dr. h. c. prof. JUDr. Jaroslava Ivora, DrSc.*, *JUDr. Marty Hlaváčové* a *JUDr. Evy Balážové* z Právnické fakulty Univerzity Mateja Bela v Banské Bystrici. Jmenovaní popsali důvody rekodifikací týkajících se sledovaných trestných činů od roku 1961 až po současnou slovenskou právní úpravu účinnou od 1. ledna 2016.

Přednáškový cyklus zakončil příspěvkem „Protistátní trestné činy v islámském právu“ *JUDr. Petr Osina, Ph.D.*, z Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Upozornil na trestný čin vzpoury – jeden z klíčových trestných činů islámského práva, jehož trestnost vychází přímo z Koránu. Tento delikt uvedl do kontextu islámských reálií, o kterých se následně strhla konstruktivní diskuse, v níž mnozí z nás ocenili obohacující přínos tohoto příspěvku.

S příspěvky z této konference doplněné o pojednání od autorů, kteří se osobně nemohli zúčastnit této konference, se odborná právnická veřejnost bude moci seznámit v připravovaném sborníku. Ten vyjde v tištěné formě a jeho elektronická podoba bude nejširší veřejnosti dostupná na internetových stránkách brněnské právnické fakulty.

Milan Dobeš

doi: 10.14712/2464689X.2022.14